

Sistemul penitenciar românesc în context global

Dr. Gabriel ȚICA¹

Revista de Practică Penitenciară
Nr. 1/2019; pp. 3-13
Administrația Națională a
Penitenciarelor
Universitatea București
Facultatea de Sociologie și
Asistență Socială

Abstract

Obiectivul major al articolului este acela de a contura o radiografie a sistemului penitenciar românesc, în contextul global al încarcerării. O astfel de imagine poate contribui la sesizarea aspectelor care necesită abordări și intervenții care să asigure un progres organizațional sănătos. Articolul pornește de la un raport amplu și actual al fenomenologiei penitenciare globale, care facilitează comparații și analize. Astfel, a existat o raportare a situației sistemului penitenciar românesc la datele globale, prin intermediul cifrelor, tabelelor și informațiilor disponibile. Urmare a acestor comparații, ținând cont și de recomandările raportului, au rezultat date despre mediul carceral românesc, care, ulterior, au fost coagulate în concluzii. Articolul se dorește a fi, dincolo de un element de comparație al sistemului penitenciar românesc la situația mondială, un element de cunoaștere care să direcționeze decidenții și practicienii în domeniu, spre un progres optim al acestui câmp organizațional carceral. Contribuția acestui studio constă în deschiderea orizonturilor de abordare a problemelor mediului penitenciar, printr-o raportare la tendințele mondiale.

The major objective of the article is to draw a radiograph of the Romanian penitentiary system in the global context of the imprisonment. Such an image can help to identify issues that require approaches and interventions that ensure healthy organizational progress. The article starts with a comprehensive and current report of global penitentiary phenomenology that facilitates comparisons and analysis. Thus, there was a reporting of the situation of the Romanian penitentiary system to the global data through available figures, tables and information. As a result of these comparisons, taking into account the recommendations of the report, data about the Romanian carceral environment were obtained, which were then coagulated in the conclusions. The article aims to be beyond the comparator element of the Romanian penitentiary system to the global situation, an element of knowledge that directs the decision makers and practitioners in the area, towards an optimal progress of this organizational field. The contribution of this study is the openness of the horizons of approaching the problems of the penitentiary environment by reporting on the world trends.

Cuvinte cheie: PENITENCIAR, GLOBAL, RECOMANDĂRI, DETENȚIE.

¹ Penitenciarul Oradea, gabriel.tica@anp.gov.ro.

1. INTRODUCERE

Sistemul penitenciar românesc este un mecanism organizațional funcțional, cu atribuții esențiale în viața comunității naționale. Complexitatea existențială și funcțională a acestui sistem, necesită o atenție importantă din partea tuturor celor care decid, acționează sau colaborează cu acest mediu organizațional distinct. Evoluția dezirabilă a sistemului penitenciar constituie o prioritate constantă, urmărindu-se armonizarea cu legislația și recomandările internaționale, la care România este parte.

2. CADRUL TEORETIC ȘI LEGAL

Literatura sociologică acordă organizațiilor o importanță deosebită, întrucât acestea reprezintă forme de raționalitate, care s-au constituit din necesitatea colaborării grupurilor umane, în vederea atingerii unor scopuri comune. Principalele paradigme sociologice care au abordat problematica și rolul organizațiilor în societate au fost funcționalismul, structuro-funcționalismul și analiza strategică. O definiție simplistă a organizației este aceea de „grupuri de oameni care își organizează și coordonează activitatea în vederea realizării unor finalități relativ clar formulate ca obiective”.² În cazul organizațiilor publice, aceste scopuri se regăsesc în prevederile legale care le reglementează activitatea. În ceea ce privește sistemul penitenciar românesc, cadrul legal prevede că: „Activitatea profesională a personalului din sistemul administrației penitenciare se desfășoară în interesul comunității, prin punerea în aplicare a legislației privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, în limitele competențelor stabilite prin lege” (art. 4 alin. 1 din Legea 293/2004)³. Comportă o atenție importantă și înțelegerea scopului executării pedepselor, atât de către personalul angajat, de către persoanele private de libertate, dar și de către membrii comunității respective „prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării în societate a deținuților sau persoanelor internate” (art. 3 din Legea 254 din 2013)⁴. Odată cu evoluția sistemelor penitenciare naționale, dar și cu conlucrarea acestora în cadrul diferitelor organisme internaționale de cooperare în domeniul penitenciar, s-au cristalizat bune practici, care se constituie în exemple de urmat în evoluția organizațională a sistemelor carcerale. Acestea sunt supuse unui proces inerent de schimbare care poate avea cauze, modalități ori viteze diferite. Claudette Lafaye⁵ descrie modalitățile prin care se schimbă organizațiile: criză și adaptare (din cauza crizelor care apar frecvent sunt necesare reajustări și mecanisme adaptative), învățare colectivă (schimbarea presupune dobândirea unor capacități și competențe), dezvoltare (creativitate, inovație și înnoire), modernizare (proces continuu de perfecționare a tuturor acțiunilor organizației). Inclusiv instituțiile sunt mecanisme de schimbare socială într-o direcție dezirabilă din punct de vedere evolutiv. O gestionare deficitară a schimbărilor instituționale, poate conduce, conform paradigmei efectelor perverse (Raymond Boudon), la deturnarea ori chiar amplificarea problemelor sociale care trebuie tratate de către organizații⁶. Astfel, o parte din logica mentalului colectiv românesc susține că penitenciarele sunt surse de perfecționare infracțională a deținuților, iar îmbunătățirea condițiilor de detenție slăbește rolul descurajant al pedepselor cu închisoarea, unii fiind familiarizați cu acest mediu care le oferă condiții existențiale mai bune decât în mediul de proveniență. Sistemul penitenciar este clasificat sociologic ca fiind o „instituție totală”, conform definiției date de Erving

² Zamfir C., Vlăsceanu L.. (1998). *Dicționar de sociologie*. Editura Babel. p. 406.

³ <http://anp.gov.ro/despre-anp/legislatie-de-organizare-si-functionare/>

⁴ <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/37/rapoarte/1%20254%20-%20extras.pdf>.

⁵ Lafaye C.. (1998). *Sociologia organizațiilor*. Editura Polirom. p. 54-59.

⁶ Boudon R.. (1998). *Efecte perverse și ordine socială*. Editura Eurosong & Book. p. 25.

Goffman „un loc în care își desfășoară viața și activitatea un număr mare de indivizi cu statut similar, despărțiți de restul societății pentru o perioadă de timp apreciabilă și care duc împreună o viață strict delimitată, reglementată oficial de către instituție”⁷. Cum pot aceste instituții totale să progreseze? Este sistemul penitenciar românesc angrenat într-o dezvoltare organizațională dezirabilă și în concordanță cu imperativele internaționale?

3. STANDARDE ÎN DOMENIU

La nivel global au fost elaborate numeroase standarde internaționale în scopul stabilirii măsurilor de siguranță pentru ca drepturile omului aplicabile deținuților să fie protejate, iar tratamentul aplicat acestora, pe durata executării pedepsei, să aibă drept scop asigurarea reintegrării sociale, ca principal prioritate. Aceste norme includ: *Standardele Minime ale Națiunilor Unite privind tratamentul deținuților*; *Principiile privind protecția tuturor persoanelor supuse oricărei forme de detenție*; *Regulile minime pentru administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*; *Codul de conduită pentru personalul însărcinat cu aplicarea legii*. Alte imperative se regăsesc în documentele elaborate de diferitele asociații profesionale penitenciare cum ar fi: *International Corrections & Prison Association*, *EuroPris*, *European Prison Education Association* și altele. O altă sursă a imperativelor privind standardele penitenciare sunt generate de institutele de cercetare din domeniul penitenciar, cum ar fi: *Institute for Criminal Policy Research*, *Prison Research Centre*, *The International Centre for Prison Studies* și altele. Există mai multe organizații independente non-profit care promovează un climat organizațional penitenciar optimizat. Dintre acestea amintim: *Prison Fellowship International*, *Penal Reform International*, *National Association for the Care and Resettlement of Offenders*.

4. TENDINȚE PENITENCIARE LA NIVEL MONDIAL

Dintre rapoartele și articolele generate de instituțiile mai sus enumerate, documentul intitulat *Global Prison Trends 2018*⁸, elaborat de *Penal Reform International*, se constituie într-un material de referință în privința standardelor mondiale în materie de detenție, la care fiecare sistem penitenciar național se poate raporta. Totodată, acest raport se poate constitui într-un instrument care poate fi utilizat de decidenții politicilor din justiție și de alți actori care trudes pentru înfăptuirea unei justiții penale corecte și eficiente. Raportul este structurat pe șase capitole: criminalitate și detenție; tendințe în materie de detenție; populație carcerală; management carceral; rolul și utilizarea tehnologiilor; alternative la încarcerare. Datorită complexității tematicilor prezentate în raport, voi aborda doar primele două capitole, conform structurii raportului, concluziile și recomandările în domeniu, printr-o raportare a situației din România la datele globale.

5. DATE, RECOMANDĂRI, COMPARAȚII

RATA CRIMINALITĂȚII ȘI RATA ÎNCARCERĂRILOR

Deși este știut că „măsurarea cu acuratețe a ratelor criminalității este imposibilă”, totuși se observă, la nivel mondial, un trend descendent al numărului de omoruri, al infracțiunilor cu violență și al celor îndreptate împotriva proprietății. În schimb, în perioada 2003-2013 infracțiunile asociate traficului și consumului de droguri au crescut, la fel cum s-a întâmplat și cu infracțiunile din mediul online, care reprezintă o îngrijorare majoră. Efectivul global de

⁷ Goffman E. (2004). *Aziluri*. Editura Polirom. p. 12.

⁸ <https://www.penalreform.org/resource/global-prison-trends-2018/>

încarcerare potrivit *The Institute for Criminal Policy Research*⁹ a fost în anul 2016, de 10,35 milioane persoane, dar, cel mai probabil, el este în realitate de peste 11 milioane persoane, având în vedere lipsa unor date din țări precum: Eritrea, Somalia și Coreea de Nord. În privința tendințelor de încarcerare, se constată o situație divergentă în funcție de regiunile lumii. Astfel, există un trend crescător al populațiilor încarcerate din Oceania, America Centrală, Statele Unite ale Americii și în cele din America de Sud. Într-un mod contrastant, se observă o scădere evidentă a ratelor de încarcerare în țările europene, după cum urmează: cu 37% în Rusia (2000-2015), cu 46% în Olanda (2006-2016), țară care a închiriat spații de detenție pentru state precum Belgia și Norvegia. Din punct de vedere al genului, deși la nivel mondial numărul femeilor este în creștere, numărul femeilor încarcerate la nivel mondial rămâne constant, undeva la 6,9% din totalul persoanelor încarcerate, cu unele diferențe regionale (Africa - 3,4%, America - 8,4%, Asia - 6,7%, Europa - 6,1% și Oceania - 7,4%). Unele state consideră, în continuare, că o rată ridicată de încarcerare și utilizarea unor pedepse foarte lungi vor conduce la incapacitatea deținuților de a mai comite infracțiuni o vreme, deși nu există nicio probă concretă în acest sens. Din contră, un raport din 2017 al *Open Philanthropy Project*¹⁰ a concluzionat că astfel de măsuri sunt eficiente doar pe termen scurt, nu și pe termen mai lung.

Recomandarea 01: „statele ar trebui să introducă o serie de modificări în plan legislativ și al politicilor, cum ar fi măsuri de prevenirea criminalității, extinderea măsurilor alternative la pedeapsa cu închisoarea, focalizarea pe noul rol al reintegrării sociale atât de către penitenciare cât și de comunitate, care să conducă la reducerea ratelor de încarcerare”.

Putem aprecia că în România această recomandare este implementată în mare parte, dovadă fiind: ratele de încarcerare în scădere cu aproape 30%, în perioada 2014-2018, (conform tabel nr. 1)¹¹, introducerea controlului judiciar și a arestului la domiciliu, dar mai ales prin implementarea Strategiei Naționale de Reintegrare Socială¹².

Tabel nr. 1 - Situația evoluției efectivului de deținuți în România în perioada 2014-2018

An	2014	2015	2016	2017	2018
Efectiv carceral	30156	28334	27455	23450	21380*

SUPRAAGLOMERAREA

Creșterea populației carcerale mondiale, mai ales după anul 2000, a condus în unele state și la creșterea suprapopulării în penitenciare. Datele existente, sugerează că, în peste 120 de țări, numărul deținuților este mai mare decât capacitatea legală de deținere. Este unanim acceptată ideea că supraaglomerarea este o consecință a disfuncționalităților sistemelor de justiție penală, dar și al răspunsului punitiv al societății la criminalitate. Un raport al *Comisariatului Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului*¹³ detaliază cauzele și efectele atât ale supraîncarcerării, cât și ale suprapopulării din închisori. Printre efecte sunt enumerate: violențe, abuzuri, un sistem de sănătate mai inadecvat, posibilități mai reduse pentru demersuri de reintegrare socială, lipsa unor oportunități pentru exprimarea libertăților religioase și de credință, precum și deteriorarea sănătății mentale a deținuților. Un studiu științific al *Organizației Națiunilor Unite*¹⁴ a raportat o corelație a unui număr de 4000 de sinucideri, care

⁹ Walmsley R.. (2016). *World Prison Population*, 11th edition. Institute for Criminal Policy Research.

¹⁰ Roodman D.. (2017). *The impacts of incarceration on crime*. Open Philanthropy Project.

¹¹ <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/03/Raport-activitate-ANP-2017.pdf>.

¹² <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2017/04/Strategie-v5.pdf>.

¹³ *Human rights implications of overincarceration and overcrowding*. United Nations High Commissioner for Human Rights. 2015. A/HRC/30/19, para. 50.

¹⁴ Fazel S. et al.. (2017). Suicide in prisons: an international study of prevalence and contributory factors. *The Lancet Psychiatry*. Volume 4. Issue 12. pp. 946–952.

au avut loc în 24 de state unde rata supraaglomerării era ridicată. Soluția, pe termen lung, la supraaglomerarea închisorilor este reformarea politicilor și a legislației penale, prin utilizarea alternativelor la pedeapsa închisorii, așa cum este recomandată de *Regulile Națiunilor Unite de la Tokyo*¹⁵. Cu toate acestea, continuă să fie puse în aplicare soluții mai urgente, cum ar fi amnistiiile și grațierile (Macedonia, Kuwait, Kenya și Nigeria). Dacă amnistiiile și grațierile sunt soluții pe termen scurt ele nu sunt sustenabile și pot, totodată, să erodeze încrederea populației în sistemul de justiție penală, cum s-a întâmplat în Cehia, în anul 2013 și în Burundi, în anul 2017. Unele țări (Turcia, Slovacia și Nigeria) și-au stabilit ca obiectiv construirea de noi penitenciare, pentru a reduce supraaglomerarea. Turcia, de pildă, a anunțat că are în plan să construiască 228 de închisori în următorii 5 ani, ceea ce va însemna creșterea capacității custodiale la 137.000 de paturi, după ce ministrul justiției a admis că problema supraaglomerării este una severă. Utilizarea măsurilor non-custodiale în etapa de dinainte de judecată și apoi post-condamnatorie este din ce în ce mai înțeleasă ca o modalitate eficientă de a reduce supraaglomerarea.

Recomandarea 02: „strategiile pentru supraaglomerare ar trebui să fie focalizate pe prevenirea criminalității, extinderea utilizării alternativelor la detenție și intervenții în politicile sociale care să promoveze o dezvoltare sustenabilă care să reducă sărăcia și inechitățile”.

Pentru a analiza situația României, am redat, în tabelul nr. 2, principalele date legate de capacitatea de cazare a sistemului penitenciar românesc, disponibile la data de 09.10.2018¹⁶.

Tabel nr. 2 - Situația capacității de cazare a sistemului penitenciar românesc, la 09.10.2018

Efectiv carceral total	Capacitate la 4 mp	Indice de ocupare la 4 mp	Deficit de locuri la 4 mp	Nr. de paturi instalate	Nr. paturi în plus
21380	18119	118,00%	3261	28668	7288

Se poate sesiza că problema supraaglomerării în România e la un nivel de 118%, dacă indicele de ocupare este raportat la cerința de 4 mp pentru un deținut. Totodată, se observă că în România există neutilizate 7288 de paturi în penitenciare. Putem afirma că țara noastră nu se confruntă cu o rată severă a supraaglomerării, perspectivele fiind optimiste, prin luarea în considerație atât a unor posibile măsuri de tip grațiere/amnistie, de modificări legislative privind executarea unor pedepse privative de libertate la domiciliu, dar și prin construirea unor noi unități de detenție.

JUSTIȚIA PREVENTIVĂ

Fiecare persoană are drepturi încă din primul moment în care intră în contact cu sistemul de justiție. Acestea includ: protecția pentru neutilizarea forței nejustificate de către poliție, arestul arbitrar ori deținerea fără lipsa posibilităților de comunicare cu exteriorul. Totodată, fiecare persoană are dreptul: să i se aducă la cunoștință motivele arestării, să aibă acces la un apărător legal, la asistență medicală și să fie prezentat, cu promptitudine, în fața unui judecător. Perioada de detenție preventivă poate fi o perioadă care să genereze mari vulnerabilități pentru cei arestați, când multe din drepturile lor ar putea fi subestimate ori încălcate. Raportul condamnă practicile interogatoriilor abuzive și coercitive, întrucât nu doar că sunt ineficiente în rezolvarea cazurilor, ci sunt profund greșite. Câteva măsuri pozitive în această direcție, sunt cele adoptate pentru protejarea persoanelor suspectate de infracțiuni, cum ar fi o lege revizuită,

¹⁵ *United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures* (The Tokyo Rules). UN General Assembly. 2 April 1991.

¹⁶ <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/10/09.10.2018-Capacitatea-de-cazare-a-unitatilor-si-efectivele-acestora-ef-21380-CC-18119.pdf>

din Japonia, care impune înregistrarea video obligatorie în interogarea suspectilor, începând cu luna iunie a anului 2019.

Recomandarea 03: „statele trebuie să respecte, să protejeze și să pună în aplicare toate drepturile omului, precum și procedura care să asigure garanții pentru siguranța personală a persoanelor arestate. Pentru prevenirea torturii și a relelor tratamente în rândul suspectilor, trebuie adoptată interviuarea investigativă care este noncoercitivă”.

În România, elementele precizate în Recomandarea 03 sunt, în general, respectate, un raport actual pe această problemă fiind *Raportul înaintat Guvernului României cu privire la vizita efectuată în România de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatamentelor Inumane sau Degradante*¹⁷, în urma vizitei efectuate în perioada 7-19 februarie 2018.

ARESTUL PREVENTIV

Arestarea preventivă este una din principalele cauze ale supraîncarcerării și supraaglomerării, fiind una din marile provocări ale sistemelor carcerale. În jur de 30% din populația penitenciară globală nu este condamnată. În vreme ce ratele arestațiilor preventiv au scăzut ușor în ultimii 10 ani, totuși mai sunt state în care peste 60% dintre cei reținuți sunt arestați preventiv. Lipsa accesului la un apărător legal este factor major care contribuie la ratele înalte de arestații preventiv. De exemplu, în Nigeria, un sondaj a arătat că 56% dintre arestații preventiv nu au avut un apărător legal din cauza lipsurilor financiare. Barierele care apar în prezentarea arestațiilor preventiv la instanțele de judecată sunt un alt factor, așa cum, în India de pildă, au fost raportate 82334 de cazuri din 154 de închisori, în care timp de 6 luni, arestații preventiv nu au fost aduși în fața judecătorilor. Ratele ridicate ale arestațiilor preventiv sunt, de asemenea, rezultatul unor cautionsi stabilite de instanțele de judecată, pe care suspectii nu și le permit și care au impact asupra populației sărace care are de-a face cu sistemul de justiție. Eforturi de reducere a numărului de arestații preventiv au fost sesizate în mai multe țări. Astfel, în Tailanda, a fost pilotat cu succes un proiect în 12 instanțe de judecată care au introdus un sistem de evaluare a riscului de a se sustrage justiției, fapt ce a condus la arestarea preventivă doar în cauzele în care era necesar. O altă măsură destinată reducerii excesive a arestului preventiv, a fost de impunere, prin lege, a unor limite privind durata prevenției, așa cum s-a întâmplat în Bolivia, Columbia și Egipt.

Recomandarea 04: „arestul preventiv trebuie folosit doar ca ultimă măsură, iar deciziile privind arestul preventiv să fie bazate pe prezumția de nevinovăție și pe principiile necesității și proporționalității. Politicile financiare privind cautionsi trebuie revizuite, astfel încât să se asigure o nediscriminare a populației sărace”.

Având în vedere că, în anul 2017, din efectivul total de 23450 persoane private de libertate custodiate de sistemul penitenciar românesc un număr de 1938 erau arestate preventiv, respectiv 8,26%¹⁸, rezultă că țara noastră nu are o problemă cu utilizarea excesivă a arestului preventiv. Trebuie precizat că, în ultimii ani, în cursul cercetării penale, au devenit tot mai uzitate măsuri precum: controlul judiciar, arestul la domiciliu și eliberarea pe cautionsi.

¹⁷ https://fsanp.ro/wp-content/uploads/2018/09/CPT-2018-Raport_Romania_2018-FINAL_RO.pdf

¹⁸ <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/03/Raport-activitate-ANP-2017.pdf>, p.6

CONDAMNĂRILE

Nivelurile de severitate ale condamnărilor, variază considerabil între statele lumii, iar identificarea unui trend al proporționalității și duratei pedepsei, nu este simplu. Totuși, datele disponibile, indică o creștere a duratei pedepsei pentru infracțiunile grave. Un exemplu în acest sens este Finlanda, unde numărul condamnărilor a scăzut cu 42%, în perioada 2004-2016, în timp ce media duratelor condamnărilor pe viață a urcat de la 10 ani, în anii 1990, la 14,5 ani, în 2016¹⁹. Se observă variații semnificative în practica condamnărilor dictate de diferite instanțe. În unele zone, au fost constatate reforme pozitive în materie de condamnări (Noua Zeelandă și Nepal). Un trend important în relație cu condamnările este creșterea numărului de acorduri încheiate de procurori și inculpați, în cadrul cărora, primii propun condamnare mai mică, dacă inculpatul pledează vinovat ori incriminează alte persoane. Susținătorii acestor acorduri afirmă că, prin acest mod, se reduc timpii de judecată și de arest preventiv, se fac economii financiare și pot fi protejate victimele vulnerabile care trebuie să depună mărturii. În India, de pildă, acest mecanism a fost introdus cu scopul de a reduce supraaglomerarea închisorilor. Totuși, există câteva îngrijorări cu privire la extinderea acestor acorduri, din următoarele considerente: nu există garanții procedurale pentru cei acuzați; persoane nevinovate pot fi convinse să pledeze „vinovat”; condamnările ușoare negociate pot încuraja incriminarea excesivă și, implicit, pedepse mai aspre; inegalitatea dintre partenerii de negociere și lipsa unei transparențe; subminarea încrederii publice în justiție.

Recomandarea 05: „practica condamnărilor ar trebuie să fie ghidată de legislația internațională, incluzând *Regulile Națiunilor Unite de la Tokyo* și *Regulile de la Bangkok* și de principiul proporționalității. Sistemul acordurilor între procurori și inculpați, trebuie reglementat, astfel încât să fie asigurat accesul la justiției prin menținerea drepturilor persoanelor suspecte ori reținute”.

Întrucât această recomandare nu are tangență cu sistemul penitenciar din România, nu voi analiza implementarea ei în țara noastră.

DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ

În prezent, se estimează că, la nivel global, aproape o jumătate de milion de oameni execută condamnări cu detențiunea pe viață. Datele unui studiu²⁰ indică o creștere, în ultimele decenii, a numărului de condamnări la pedeapsa detențiunii pe viață, astfel încât, în anul 2014, erau aproximativ 479000 deținuți care aveau această pedeapsă. Explicațiile acestei creșteri au în vedere politicile împotriva criminalității organizate și politicile punitive pentru traficanții de droguri. Unele țări impun obligativitatea detențiunii pe viață, cum ar fi cazul Statelor Unite ale Americii, unde legislația insistă ca după a treia infracțiune condamnată, să intervină automat detențiunea pe viață. Abolirea graduală a pedepsei capitale este o altă cauză a acestei creșteri, prin înlocuirea pedepsei capitale cu detențiunea pe viață. Deși pedeapsa închisorii pe viață este un factor major care contribuie la problema supraaglomerării penitenciarelor, acest aspect este exclus din discuțiile reformelor penale.

Recomandarea 06: „statele ar trebui să reducă utilizarea detențiunii pe viață, luând în considerare principiul proporționalității și impactul negativ al unei astfel de sentințe. Detențiunea pe viață, fără posibilitatea liberării, ar trebui să fie abolită. Condițiile pentru deținuții condamnați pe viață ar trebuie să respecte standardele impuse de setul de *Reguli ale lui Nelson Mandela*”.

¹⁹ Courts handing down fewer jail terms, Uutiset, 8 January 2018, yle.fi/uutiset/osasto/news/study_courts_handing_down_fewer_jail_terms/10011464.

²⁰ Dirk van Zyl Smit and Appleton C.. *Life Imprisonment: A Global Human Rights Analysis*. MA: Harvard University Press (forthcoming 2018).

În România, aproximativ 160 de deținuți, dintr-un total de 21380, execută pedeapsa detențiunii pe viață, ceea ce reprezintă un număr mic raportat la alte sisteme penitenciare. Conform legislației penale, după executarea a 20 de ani din pedeapsă, cei condamnați pe viață pot fi eliberați condiționat. Pentru această categorie de deținuți, modul de executare a pedepsei este specific celor clasificați în regim de maximă siguranță, respectiv celor care au condamnări mai mari de 13 ani de detenție. În privința *Regulilor lui Nelson Mandela*, acestea au fost diseminate personalului de penitenciare din România, cu directiva de a fi cunoscute și aplicate.

PEDEAPSA CAPITALĂ

În general, aplicarea pedepsei capitale cunoaște o descreștere la nivel global, iar trendul de abolire al acesteia este în desfășurare. Astfel, potrivit *Amnesty International*²¹, în anul 2016 au fost executate 1032 de persoane, comparativ cu anul 2015 când au fost executate 1634 de persoane. În Martie 2018, 141 de țări au abolit complet pedeapsa capitală prin legislație sau în practică, ultima variantă referindu-se la țări care nu au mai pus în aplicare pedepse capitale în ultimii 10 ani și care se presupune că au stabilite politici ori practici care nu pun în aplicare execuțiile capitale. Sunt anumite semnale pozitive din partea unor state care fac pași înspre abolirea pedepsei capitale (Kenya, Tailanda, Iran, Malaezia și Indonezia). În Statele Unite al Americii, sentințele capitale și execuțiile sunt la un minimum istoric, cu doar 8 state care mai uzitează pedeapsa capitală. Totuși, sunt câteva state care au intenția de a reintroduce ori aplica pedeapsa cu moartea (Israel, Filipine, Turcia și Insulele Maldive).

Recomandarea 07: „Statele care mențin pedeapsa capitală trebuie să se orienteze spre abolirea și stabilirea unui moratoriu asupra ei, ca prim pas. Statele care au abolit pedeapsa cu moartea ar trebui să sprijine mișcarea de abolire din punct de vedere politic și financiar. Condițiile de detenție pentru cei condamnați la pedeapsa capitală trebuie să asigure standardele minime”.

În România, pedeapsa capitală a fost abolită prin Decretul-Lege nr. 6 din 7 ianuarie 1990 și a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii pe viață. [Ultimele persoane condamnate la moarte](#) și executate au fost soții [Ceaușescu](#) (25 decembrie 1989).

DROGURILE ȘI ÎNCARCERAREA

Punerea în aplicare a unor legi punitive în materie de droguri continuă să aibă implicații semnificative în problematica detenției. Răspunsul sever al justiției penale în materie de droguri are un rol important în suprapopularea închisorilor, având în vedere că, în unele state, „războiul împotriva drogurilor” persistă, cu consecințe dezastruoase. Conform unor date ale *Organizației Națiunilor Unite*²², 83% din infracțiunile în materie de droguri sunt pentru posesie. Pentru a reduce numărul pedepselor cu închisoarea pentru infracțiunile mai puțin grave privind drogurile, toate statele membre ale *Organizației Națiunilor Unite* s-au angajat²³ să elaboreze, să adopte și să pună în aplicare măsuri alternative sau suplimentare în materie de condamnare sau pedeapsă pentru astfel de fapte. Mai multe state au inițiat pași în direcția unei legislații mai puțin sancționatoare pentru cei care cultivă sau posedă droguri pentru propriul consum. Mai multe reforme legislative au fost inițiate ori adoptate anul trecut, fie referitoare la

²¹ *Death sentences and executions in 2016*. Amnesty International. April 2017.

²² *World crime trends and emerging issues and responses in the field of crime prevention and criminal justice*. UN Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, 2013, E/CN.15/2013/9, www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/World_Crime_Trends_2013.pdf.

²³ *Our Joint Commitment to Effectively Addressing and Countering the World Drug Problem*. Outcome Document of the 2016 United Nations General Assembly Special Session on the World Drug Problem. 19–21 April 2016. 4 May 2016, A/RES/S-30/1, para. 4j, www.unodc.org/postungass2016.

dezincriminarea canabisului, fie la reducerea pedepselor pentru infracțiuni ușoare, în țări precum Franța, Georgia, Norvegia, Canada și câteva state din S.U.A.

Recomandarea 08: „Statele trebuie să revizuiască politicile în materie de droguri, în sensul adoptării unor politici care să includă dezincriminarea infracțiunilor minore, proporționalitatea în procesul de condamnare și alternative necustodiale la închisoare. Tratamentul, ca alternativă la închisoare, trebuie să fie voluntar și în acord cu drepturile omului. Rezultatele politicilor în materie de droguri, trebuie să fie relaționate cu impactul pe care îl au asupra drepturilor omului, sănătății și dezvoltării.”

În România, cadrul legal privind problematica drogurilor s-a schimbat prin intrarea în vigoare a Legii 143/2000 și a noului Cod penal. Astfel, unele pedepse în materia traficului ilicit de droguri au fost reduse, unele chiar substanțial. Noua legislație descrie care sunt cele 10 infracțiuni la regimul drogurilor, precum și programele de prevenire și asistență în domeniu. De asemenea, o modificare constă în posibilitatea renunțării la aplicarea pedepsei sau amânarea acesteia. Astfel, dacă până în momentul pronunțării hotărârii inculpatul respectă protocolul programului integrat de asistență a persoanelor consumatoare de droguri, instanța de judecată poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării acesteia.

6. CONCLUZII

Datele globale ale raportului *Global Prison Trends 2018*, elaborat de *Penal Reform International*, reflectă situația încarcerării la nivel mondial, dar și tendințele în materie de detenție. O analiză comparativă a acestor date și tendințe, cu cele din România, trebuie realizată cu precauție din mai multe considerente, cum ar fi: diferențele de ordin legislativ; importanța și rolul obiceiurilor și cutumelor specifice fiecărui popor; diferențele de ordin administrativ și politic; influențele exercitate în politica de justiție penală, din partea diferitelor organisme regionale sau globale; nivelul diferit de dezvoltare socio-economică. Dintr-o altă perspectivă, recomandările raportului țin, prea puțin, de competențele administrațiilor sistemelor penitenciare, fiind apanajul decidenților din forumurile legiuitoare și guvernamentale în materie de justiției care, de cele mai multe ori, au la bază doctrine sau interese politice, specifice partidelor aflate la guvernământ. O abordare comparativă, din perspectiva practicianului din interiorul sistemului penitenciar românesc, are avantajul cunoașterii aprofundate a realităților din mediul carceral, dar și dezavantajul unei incapacități decizionale, în această sferă profesională. Dincolo de aceste avantaje/dezavantaje, obiectivitatea și orientarea comparațiilor, în sens evolutiv pentru sistemul penitenciar românesc, trebuie să fie primordiale. Din datele și analizele de mai sus, rezultă, fără tăgadă, că România nu se confruntă cu probleme majore în ceea ce privește ratele criminalității, detenția, supraaglomerarea, justiția preventivă, arestul preventiv, condamnările penale, detențiunea pe viață, pedeapsa capitală și problematica drogurilor. Dincolo de punctele tari ale țării noastre care rezultă în urma comparației, o atenție deosebită trebuie acordată anumitor probleme/deficiențe care nu au legătură directă cu datele globale prezentate și care necesită abordări constructive din partea tuturor actorilor implicați. Dintre acestea, amintesc: un număr total de 378 hotărâri și decizii pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin care statul român a fost obligat la plata a 2.296.451 Euro, pentru nerespectarea condițiilor materiale de detenție, dintr-un total înregistrat, până la data de 31.12.2017, de 5.428.880 Euro și 10.000 franci elvețieni²⁴; în general, infrastructură improprie ori necorespunzătoare a penitenciarelor, cu implicații în derularea corespunzătoare a activităților specifice; peste 3300 de posturi vacante în sistemul penitenciar, la finele anului 2017; probleme de ordin legislativ, îndeosebi cu privire la neconstituționalitatea unor articole din legislație; reticiență a mentalului colectiv privind nevoia de reintegrare socială în perioada

²⁴ <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/03/Raport-activitate-ANP-2017.pdf>, p. 17.

post-detentie și în creșterea gradului de acceptare a foștilor condamnați în viața comunității. Pe fiecare dintre aceste paliere deficitare, și nu numai, Administrația Națională a Penitenciarelor a inițiat demersuri care trebuie continuate într-un ritm susținut, mai ales în relație cu decidenții guvernamentali, care au competența decizională pentru a asigura progresul unui sistem penitenciar performant.

Bibliografie

Boudon R. (1998). *Efecte perverse și ordine socială*. Editura Eurosong & Book.

Courts handing down fewer jail terms. *Uutiset*, 8 January 2018, disponibil pe: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/study_courts_handing_down_fewer_jail_terms/10011464.

Death sentences and executions in 2016. Amnesty International, April 2017.

Dirk van Zyl Smit and Appleton C.. *Life Imprisonment: A Global Human Rights Analysis*. MA: *Harvard University Press* (forthcoming 2018).

Fazel S. et al.. (2017). Suicide in prisons: an international study of prevalence and contributory factors. *The Lancet Psychiatry*. Volume 4. Issue 12.

Global Prison Trends 2018. Penal reform International, disponibil pe: <https://www.penalreform.org/resource/global-prison-trends-2018/>

Goffman E. (2004). *Aziluri*. Editura Polirom.

Human rights implications of overincarceration and overcrowding. (2015). United Nations High Commissioner for Human Rights. A/HRC/30/19.

Lafaye C. (1998). *Sociologia organizațiilor*. Editura Polirom.

Legea nr. 254/2013 din 19 iulie 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, disponibilă pe: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/37/rapoarte/1%20254%20-%20extras.pdf>.

Legea nr. 293/2004 din 28 iunie 2004 privind Statutul funcționarilor publici cu statut special din Administrația Națională a Penitenciarelor, disponibilă pe: <http://anp.gov.ro/despre-anp/legislatie-de-organizare-si-functionare/>

Our Joint Commitment to Effectively Addressing and Countering the World Drug Problem. Outcome Document of the 2016 United Nations General Assembly Special Session on the World Drug Problem. 19–21 April 2016. 4 May 2016. A/RES/S-30/1. disponibil pe: www.unodc.org/postungass2016.

Raport anual de activitate 2017. Administrația Națională a Penitenciarelor, disponibil pe: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/03/Raport-activitate-ANP-2017.pdf>.

Raport înaintat guvernului României cu privire la vizita efectuată în România de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante, disponibil pe: https://fsanp.ro/wp-content/uploads/2018/09/CPT-2018-Raport_Romania_2018-FINAL_RO.pdf.

Roodman D. (2017). The impacts of incarceration on crime. *Open Philanthropy Project*. September.

Situația privind capacitatea de cazare a unităților și efectivele acestora la data de 09.10.2018. Administrația Națională a Penitenciarelor, disponibilă pe: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2018/10/09.10.2018-Capacitatea-de-cazare-a-unitatilor-si-efectivele-acestora-ef-21380-CC-18119.pdf>.

Strategia Națională de Reintegrare Socială a Persoanelor Private de Libertate 2019-2019, disponibilă pe: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2017/04/Strategie-v5.pdf>.

- United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures* (The Tokyo Rules), UN General Assembly. 2 April 1991.
- Walmsley R.. (2016). *World Prison Population. 11th edition*. Institute for Criminal Policy Research.
- World crime trends and emerging issues and responses in the field of crime prevention and criminal justice. (2013). *UN Commission on Crime Prevention and Criminal Justice*. E/CN.15/2013/9, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/World_Crime_Trends_2013.pdf.
- Zamfir C., Vlăsceanu L. (1998). *Dicționar de sociologie*, Editura Babel.